

felsefe belgeliği

ders BELGELİĞİ felsefe kolu çalışmaları

sıra: 12

9 Ekim 2026

"Bilim ve felsefe dört duvar arasına hapsedilmemeli, problemlerimizi ele almalıdır." T.M.

**"Yalnız olmayan
bir yalnızlık istiyorum"**

Francesco Petrarca, De vita solitaria

Yalnızlık:

**İnsanın kendine ait alanı ve
varoluşsal olanakları**

Gündelik söylemde yalnızlık çoğunlukla insanlardan kopma, toplumsal ilişkilerden uzaklaşma ya da yalnız kalma duygusuyla ilişkilendirilir. Oysa felsefe ve edebiyat tarihinde, özellikle hümanist düşünceyle birlikte insanın kendi varlığı, düşüncesi ve üretimleriyle kurduğu nitelikli ve özgür bir alan olarak ele alınmıştır.

Francesco Petrarca, yalnızlığı dünyadan bütünüyle kopuş olarak değil, insanın kendisine ayırdığı düşünsel bir alan olarak ele alır. 14. yüzyılda kaleme aldığı De Vita Solitaria (Yalnız Yaşam Üzerine) adlı eserinde, klasik antik çağ düşüncesinden yararlanarak yalnızlık kavramını kendi döneminin koşulları içinde yeniden yorumlar. Onun için solitudo gündelik hayatın kalabalığından uzaklaşarak kişinin kendi düşüncesiyle baş başa kalabildiği bir yaşam biçimidir.

Bu yaklaşım, Petrarca'nın otium kavramında karşılık bulur. *"Dışlayıcı olmayan bir yalnızlıktan söz ediyorum; edilgin ve yararsız olmayan, tersine birçok kişiye yarar sağlayan bir yalnızlık."* Buradaki otium, sıradan işlerden uzak geçirilen boş bir zaman değil; zihinsel uğraşlara ayrılanı verimli ve bilinçli bir zaman dilimidir.

Petrarca'ya göre dinlenme de edilginlik anlamına gelmez; tıpkı toprağın dinlenerek yeniden verimli hale gelmesi gibi zihin de inziva sayesinde güç kazanır. böylece yalnızlık, kişinin kendisiyle kurduğu ilişkiyi derinleştiren ve düşünsel üretimini besleyen bir alan haline gelir.

Petrarca'nın Fransa Vaucluse'de geçirdiği dönem, bu anlayışın görünür biçimlerinden biridir. Şairin düşüncesinin merkezinde şu temel ilke yer alır: *Yalnızlık ancak üretken olduğunda anlamlıdır.* Tamamen boş, edilgin, uyusmuş ve tembel bir yalnızlığı savunmaz

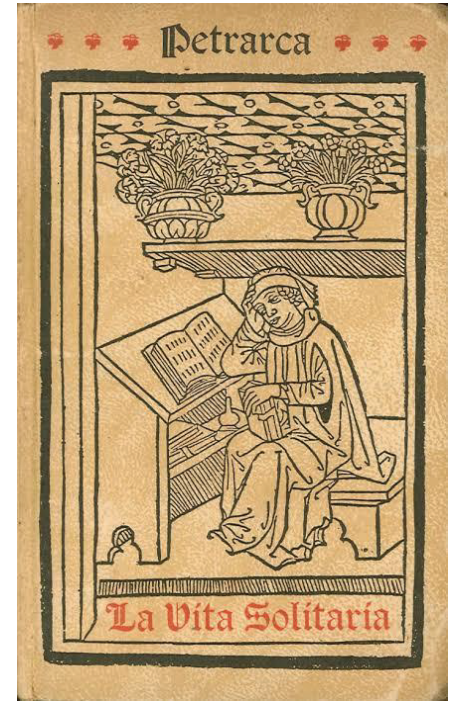

Petrarca,
Arquà'daki dairesi,
mezarı ve Vaucluse manzarası

Burada yalnızlık kendi başına bir nihai amaç değil, insanın kendisini gerçekleştirebilmesinin zorunlu koşullarından biridir. Kişinin kendi zihinsel derinliğine ulaşabilmesi için katı bir toplumsal mesafe alması gerekir. Petrarca için Vaucluse'deki kırsal inziva, bu mesafenin yaşama geçirildiği mekandır

Bu bağlamda doğa, zihni arındıran ve düşünmeyi besleyen temel bir ihtiyaç olmuştur:

"Şehrin gürültüsünden, işlerin kargaşasından uzaklaşmayan biri, zihnini toplama ve ruhunu dinginliğe kavuşturma olanağını nasıl bulabilir? (...)"

Petrarca için bu alanın önemli unsurlarından biri de edebiyattır. Kitaplar aracılığıyla kişi kendisiyle baş başa kalıp yeni sorular üretebilir. Yalnızlık böylece dünyadan eksilmeyi değil, insanın dünyasını genişletmesini mümkün kılar.

Hazin Yalnızlık

*Kırlardayım, yalnız ve düşünceli;
Yürüyorum yavaş, ölçülü, ağır;
Kumlarda belki insan izi vardır
Üstlerine basmadan yürümeli.*

*Kimseler bilmesin diye halimi
Kendim kendisini böyle savunur;
Dışından içimin hali okunur,
İçim alev alev, içim besbelli...*

Petrarca

Kendine Ayrılan Alan:

Kırdan "Arka Dükkân"a — Montaigne ve Arendt

Michel de Montaigne, *Denemeler'in* "Yalnızlık Üzerine" bölümünde bu düşünceyi başka bir yöne taşır. İnsan fiziksel olarak bir yere çekilse bile; kaygı, tutku ve bağlılıklarını da yanında taşıyabilir. Bu nedenle yalnızlık sadece mekânsal bir uzaklık değildir. Dünyadan uzaklaşmak, insanın kendi içindeki yüklerinden de uzaklaştığı anlamına gelmez. Yazarın ifadesiyle; insan bir yerden başka bir yere giderken "zincirlerini" de beraberinde götürür. Bu nedenle; **gerçek anlamda yalnızlık**, yalnızca bir mekâna çekilmekle değil, kişinin kendisine ait bir alan kurabilmesiyle ilgilidir.

Montaigne, mekânsal inzivadan ziyade zihinsel bir tutum olarak "arka dükkân" (arrièreboutique) metaforunu öne sürer:

"Ruhumuzun gerisinde, tamamen kendimize ait, kimsenin giremediği, özgür bir alan, bir arka dükkân (arrière-boutique) tutmalıyız; gerçek özgürlüğümüzü, sığınağımızı ve tek başlılığımızı orada kurmalıyız."

Böylece Petrarca'nın dışarıdaki kalabalıktan çekilerek açtığı alan, Montaigne'de insanın **içinde taşıdığı bir alana** dönüşür.

Modern dönemde Hannah Arendt ise bu anlayışa net bir kavramsal ayırım kazandırır. *The Life of the Mind* adlı eserinde düşünme eylemini, insanın kendisiyle kurduğu ilişki üzerinden ele alır:

Solitude (Yalnız Kalmak): İnsanın kendisiyle iki kişilik bir diyaloga girmesidir; düşünme eyleminin zorunlu koşuludur.

Loneliness (Kimsesizlik): İnsanın hem diğer insanlardan hem de kendi kendisiyle olan bağından kopması durumudur.

Arendt, Petrarca'nın "üretken yalnızlık" dediği kavramı, insanın kendisiyle yürüttüğü içsel diyalog üzerinden düşünmenin zemini haline getirir. Arendt için insan yalnız kaldığında bütünüyle "tek"

değildir; düşünme sırasında kendisiyle bir ilişki kurar. Petrarca'nın "yalnız olmayan yalnızlığı" ile Arendt'in "kendime eşlik ettiğim yalnızlık" düşüncesi burada birbirine yaklaşır: İnsan tek başına olabilir ve yine de kendisiyle ve dünyayla ilişkisini sürdürebilir.

.. Bir Olanak Alanı Olarak Özgürlük:

Takiyettin Mengüşoğlu

Takiyettin Mengüşoğlu için insanın kendisini gerçekleştirmesi olanak ve özgürlükle mümkün olur. Ona göre insan hazır, tamamlanmış bir varlık değildir. İnsan, sahip olduğu olanakları gerçekleştiren, kendisini yapıp etmeleriyle ortaya koyan bir varlıktır. Özgürlük yalnızca soyut bir isteme veya seçim yeteneği değildir; insanın var olan potansiyelini aktif kılma çabasıdır:

"Özgürlük 'olanak' olarak yalnız isteme aktlarının, geist'in değil, insanın bütün aktlarının, bütün yapıp etmelerinin, bütün yetenekleri ve biyopsişik çekirdeklerinin bir işidir." *İnsan Felsefesi*, (s. 208)

Bu özgürlük, yalnızca istemekle tamamlanmaz. İnsanın sahip olduğu olanakları kendi eylemleriyle gerçekleştirmesini ve korumasını içerir.

"Zamanımızdaki insanın bütün çabaları zamandan kazanmak gibi bir amaç üzerinde toplanıyor. Bütün teknik araçlar bu yoldadır. Fakat buna karşın, zamanımızdaki insanın başka çağlarda yaşayan insanlardan daha az zamanı var. Çünkü bugün insan takıldığı çarkla birlikte dönüp duruyor ve hiçbir dinginliğe kavuşmadan cılız varlığını, nedenini sormaya zaman bulamadığı böyle bir çalkantı içinde sürdürmeye çabalarken kendi aklına dayanma cesaretini çoğu zaman gösteremiyor."

Mengüşoğlu doğrudan bir 'yalnızlık felsefesi' kurmaz. Onun tanımıyla insan, sahip olduğu olanakları kendi yapıp etmeleri içinde gerçekleştiren bir varlıktır. Bu düşünce, Petrarca ve Montaigne'de karşımıza çıkan 'kendine ayrılan alan' meselesine başka bir yönden bakmamızı sağlar.

Kendine Ayrılan Alan

ders BELGELİĞİ açısından burada "yalnızlık" kelimesinden daha önemli bir kavram ortaya çıkar; **kendine ayrılmış alan**.

Çünkü dB'de üretim, insanın yaşamdan çekilmesini değil, kendi deneyimine bakabileceği bir alan açmasını gerektirir. Bu alan, dünyanın içinde kalırken eylemlerini görebilecek bir mesafe almaya, yapılan işe yeniden bakmaya ve sürecin içinden yeni sorular çıkarmaya olanak verir.

Bu noktada Petrarca ile Mengüşoğlu arasında bir köprü kurulabilir. Petrarca'da insan, kendisini görebilmek için belli bir mesafeye ihtiyaç duyarken Mengüşoğlu'nda, insan kendisini yalnızca düşünceleriyle değil, **yapıp etmelerinin bütünü içinde** ortaya koyar. ders BELGELİĞİ'nde ise insan kendisine ve yaptığı şeye bir mesafe açarak; gözler, yaşar, yapar, kaydeder ve yeniden bakar.

Böylece kendine ayrılan alan, insanlardan uzaklaşmanın bir biçimi olmaktan çıkar. Kişinin kendi deneyimine başkalarının hazır anlamlarını tekrar etmek zorunda kalmadan bakabildiği, onu sorgulayabildiği ve yeniden kurabildiği bir alana dönüşür.

Kaynakça:

Francesco Petrarca - The Life of Solitude (1924)
Takiyettin Mengüşoğlu - İnsan Felsefesi
Montaigne - Denemeler
Hannah Arendt - The Life of The Mind

Görseller:

<https://www.libroco.it/dl/Petrarca-Francesco/Hoepli/isbn/-La-Vita-Solitaria/cw597322813317864.html>
<https://www.meisterdrucke.ie/fine-art-prints/German-School/981207/Petrarca,-His-flat-in-Arqua,-His-tomb-together-with-a-view-of-Vaucluse.html>

ders
BELGELİĞİ
dB belgelik ağaçları kolu

Hazırlayanlar:

Aslıhan MUMCU
Merve ÇİFCİBAŞI
Doruk Orhun ORUÇ